

Egzystencjalistyczne koncepcje relacji między ludźmi K. Jaspersa i J.P. Sartre'a

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. A. Wołkowicz, Wrocław 1995, s. 16–17.
- Źródło: Jean-Paul Sartre, *Egzystencjalizm jest humanizmem*, tłum. A. Rudzińska. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 443-444.
- Źródło: Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. A. Wołkowicz, Wrocław 1995, s. 17.
- Źródło: Jean-Paul Sartre, *Egzystencjalizm jest humanizmem*, tłum. A. Rudzińska. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 444.

Egzystencjalistyczne koncepcje relacji między ludźmi K. Jaspersa i J.P. Sartre'a

Źródło: Wonder woman0731, Flickr, licencja: CC BY 2.0.

Jean-Paul Sartre i Karl Jaspers to dwaj wybitni przedstawiciele **filozofii egzystencjalnej** – w wydaniu francuskim i niemieckim. Sartre należy do najważniejszych twórców filozofii egzystencji, której był również późniejszym propagatorem, a także czynnym uczestnikiem ruchu intelektualnego, skoncentrowanego wokół postawionych przez ten kierunek zagadnień. Jaspers z kolei to twórca egzystencjalizmu **teistycznego**, uniwersytecki wykładowca, profesor uniwersytetu w Heidelbergu. Łączy ich rozumienie filozofii jako obszaru refleksji nad ludzkim doświadczeniem własnego istnienia w świecie, różni stosunek do religii – Sartre był przedstawicielem egzystencjalizmu **ateistycznego**, Jaspers – religijnego.

Twoje cele

- Przedstawisz nurty egzystencjalizmu (ateistyczny i teistyczny) reprezentowane przez J.P. Sartre'a i K. Jaspersa.
- Przeanalizujesz fragment tekstu *Egzystencjalizm jest humanizmem* J.P. Sartre'a.
- Przeanalizujesz fragment *Wprowadzenia do filozofii* K. Jaspersa.
- Porównasz koncepcje filozoficzne Sartre'a i Jaspersa pod kątem relacji ja–inni.

Przeczytaj

Jean-Paul Sartre i Karl Jaspers – przedstawiciele dwóch nurtów egzystencjalizmu

Jean-Paul Sartre (1905–1980) to przedstawiciel głównego nurtu [egzystencjalizmu](#), twórca jego założeń, wyraziciel najważniejszych tez egzystencjalizmu. Był twórcą słynnego określenia „[egzystencja](#) poprzedza [esencję](#)”, które oznaczało, że pierwotne dla określenia istoty (natury) człowieka jest jego istnienie. Rozumiał to w ten sposób, że człowieka nie można określić w znaczeniu ogólnym, ponieważ ludzie różnią się losem, doświadczeniami i przeżyciami. Życie każdego człowieka jest ponadto dynamiczne i zmienne – jest realizowanym, mniej czy bardziej świadomie, życiowym „projektem”. To zatem każdy z nas ostatecznie decyduje, kim jest i czym jest jego życie. W tym decydowaniu o swoim losie człowiek w ujęciu Sartre’a jest samotny – zarówno wobec innych, jak i wobec wszelkiej [transcendencji](#), ponieważ ta w ogóle, według niego, nie istnieje. Człowiek zatem w swoich życiowych wyborach i decyzjach jest „skazany na wolność”. Nawet nie podejmując żadnego działania, dokonuje wyboru. Za kształtowany przez siebie swój los ponosi odpowiedzialność tylko przed sobą. Odpowiada zarazem za innych, bo jego wybory nie dotyczą tylko jego, ale mają wpływ na innych, choć nikt za nikogo nie podejmuje żadnej decyzji.

Karl Jaspers (1883–1969) był z kolei twórcą odmiany [egzystencjalizmu](#), który przyjmując Sartre’owskie założenia, starał się je umieścić w perspektywie [transcendencji](#) – religijnej więzi z Bogiem oraz w odniesieniu do innych ludzi. Odniesieniem tym była dla Jaspersa miłość bliźniego – podstawowy nakaz etyczny płynący z chrześcijaństwa. Stąd filozof ten nie tylko kładzie nacisk na konkretność ludzkiego istnienia i stałe zanurzenie w określone sytuacje (co nazywa stałym istnieniem człowieka w sytuacjach granicznych), lecz także podkreśla wartość komunikacji z innymi oraz przezwycięzania ludzkiej indywidualności i samotności.

Jean-Paul Sartre, *Egzystencjalizm jest humanizmem*

Egzystencjalizm jest humanizmem to wydany drukiem zapis odczytu wygłoszonego przez Jeana-Paula Sartre’a w Paryżu w 1945 r. Tekst ten, opublikowany w 1946 r., był swoistym manifestem egzystencjalizmu – skrótowym przedstawieniem podstawowych tez filozofii egzystencjalnej, której Sartre był jednym z najważniejszych przedstawicieli.

((Jean-Paul Sartre

Egzystencjalizm jest humanizmem

Słowo „subiektywizm” ma dwa znaczenia [...]. Subiektywizm można rozumieć z jednej strony jako określenie jednostkowego podmiotu przez siebie samego, a z drugiej strony jako niemożność wyjścia poza ludzką [...] podmiotowość. [...]

Prawda może mieć tylko jeden punkt wyjścia: „myślę, więc jestem”. Jest to prawda bezwzględna świadomości osiagającej samą siebie. [...] Ale podmiotowość, do której dochodzimy w imię prawdy, nie jest podmiotowością ściśle jednostkową, gdyż wykazaliśmy, że w cogito odkrywamy nie tylko samych siebie, ale również innych. Przez „myślę” – wbrew filozofii Descartesa czy Kanta – osiagamy samych siebie wobec innych, a ci inni są tak samo pewnikami dla nas, jak my dla siebie samych. W ten sposób człowiek, który osiąga świadomość siebie samego wprost przez cogito, odkrywa również wszystkich innych ludzi i odkrywa ich jako warunek swego istnienia. Dochodzi do zrozumienia, że może być tylko takim (w znaczeniu, w jakim się mówi, że ktoś jest dowcipny, zły czy zazdrosny), jakim go inni ludzie poznają i uznają. Aby mógł znaleźć jakąkolwiek prawdę o sobie, konieczne jest, by przeszedł przez pojęcie drugiego człowieka. Drugi człowiek jest nieodzowny tak dla mego istnienia, jak i dla mego poznania siebie samego. W tej sytuacji odkrycie mego własnego wnętrza odkrywa mi jednocześnie wnętrze innego człowieka, który jest wolnością postawioną wobec mnie, wolnością, której myśl i wola

Karykatura Jean-Paula Sartre'a autorstwa Stephana Lemarchanda.

Według Sartre'a to, kim jestem, zależy od tego, jak rozpoznają mnie inni.

Źródło: Stéphane Lemarchand Caricaturiste, editor Eugenio Hansen, OFS, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

może mnie bądź aprobować, bądź mi się przeciwstawiać. Odkrywamy oto w ten sposób świat, który nazwiemy intersubiektywnością, a w tym świecie człowiek decyduje sam, czym jest on i czym są inni.

Ponadto, jeżeli jest niemożliwe odnalezienie w poszczególnym człowieku jakiejś istoty powszechnej, którą można by nazwać naturą ludzką, to istnieje jednak powszechność ludzkiej doli. I nie jest to przypadek, że myśliciele dzisiejsi chętniej mówią o doli człowieka niż o jego naturze. Przez dolę człowieka rozumieją oni z mniejszą lub większą jasnością sumę ograniczeń apriorycznie określających podstawową sytuację człowieka we wszechświecie. Sytuacje historyczne zmieniają się: człowiek może urodzić się niewolnikiem w ustroju niewolniczym albo panem w ustroju feudalnym, albo proletariuszem. Niezmienne natomiast pozostają: konieczność istnienia w świecie, konieczność pracy, konieczność pozostawania w środowisku, konieczność śmierci itd. Granice te nie są ani subiektywne, ani obiektywne.

Źródło: Jean-Paul Sartre, *Egzystencjalizm jest humanizmem*, tłum. A. Rudzińska. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 443-444.

Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*

Wprowadzenie do filozofii to zapis dwunastu odczytów radiowych Karla Jaspersa, dotyczących fundamentalnych kwestii filozoficznych, wydanych drukiem po raz pierwszy w 1950 r. W rozdziale (odczyt) 2. pt. *Źródła filozofii* czytamy:

((Karl Jaspers

Wprowadzenie do filozofii

W tych trzech motywach
sprawczych – zdziwieniu
i poznaniu, wątpieniu i pewności,
zagubieniu i stawaniu się sobą –
nie wyczerpuje się impuls naszego
współczesnego filozofowania.

Dziś, w obliczu najbardziej radykalnej cezury dziejowej, w epoce niesłychanego rozpadu i tylko niejasno przeczuwanych szans, te trzy motywy, które sobie dotychczas uobecniliśmy, są wprawdzie nadal ważne, ale niewystarczające. Ich ważność zależy od dodatkowego warunku, jakim jest komunikacja między ludźmi.

W dotychczasowych dziejach istniała oczywista więź międzyludzka, przejawiająca się w niezawodnych wspólnotach, w instytucjach, w duchu powszechnym. Nawet samotnicy byli w swej samotności jakby podtrzymywani przez innych. Dziś najdotkliwszą oznaką rozpadu stał się fakt, że coraz częściej ludzie nie rozumieją się nawzajem, że spotykają się jakby mimochodem, po czym każdy śpieszy dalej swoją drogą, że są wobec siebie obojętni, że nie ma już niekwestionowanej wierności i wspólnoty. [...] Wszystko to byłoby może nieistotne, gdybym sam, w izolacji, mógł znaleźć prawdę zdolną mnie zadowolić. Ani cierpienie wywołane brakiem komunikacji, ani jedyna w swoim rodzaju satysfakcja płynąca z komunikacji autentycznej nie wprawiałyby mnie w tak głębokie przejęcie filozoficzne, gdybym mógł upewnić się o prawdzie w absolutnej samotności. Ale jestem tylko z innym człowiekiem – sam jestem niczym.

W komunikacji, która jest czymś więcej niż porozumieniem intelektu czy ducha, w komunikacji egzystencji z inną egzystencją wszelkie nieosobiste treści i wartości służą tylko jako medium.

Popiersie Karla Jaspersa w jego rodzinnym mieście, Oldenburgu w Dolnej Saksonii w Niemczech, autorstwa Christy Baumgärtel. Według Jaspersa istnieje po to, by komunikować się i współistnieć z innymi.

Źródło: Dbleicher (Diskussion), Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Usprawiedliwienia i ataki stają się środkiem służącym nie zdobyciu władzy, lecz wzajemnemu zbliżeniu. A walka jest walką miłą, gdzie każdy walczący oddaje cały swój oręż do dyspozycji przeciwnika. Pewność właściwego bytu daje tylko taka komunikacja, gdzie moja wolność współlistnieje z inną wolnością w bezpardonowym zderzeniu, gdzie zwykle obcowanie z drugim człowiekiem jest tylko wstępem, zaś w sprawach zasadniczych obie strony stawiają sobie najwyższe wymagania, radykalnie się nawzajem kwestionując. Dopiero w komunikacji urzeczywistnia się wszelka inna prawda, tylko tu jestem sobą, zamiast pędzić życie, zaczynam je spełniać. Bóg ukazuje się tylko pośrednio i nie bez miłości człowieka do człowieka; nieodparta pewność jest czymś cząstkowym i względnym, podporządkowanym całości [...].

Źródło: Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. A. Wołkiewicz, Wrocław 1995, s. 16–17.

Słownik

ateizm

(gr. *a* – nie, *theós* – Bóg) przekonanie, że nie istnieje żaden Bóg, żadne bóstwo oraz żadne byty metafizyczne

egzystencja

(łac. *ex* – poza i *sistere* – znajdować się) ludzkie istnienie, życie, rozumiane jako indywidualna realność, doświadczana przez każdego świadomego człowieka

esencja

(łac. *essentia* – istota) istota (natura) rzeczy; zbiór cech, które sprawiają, że określony byt jest tym, czym jest, przesądzają o jego tożsamości

egzystencjalizm (filozofia egzystencjalna)

ruch filozoficzny powstały w pierwszej połowie XX w. w Europie, który w centrum zainteresowania stawiał problematykę ludzkiego istnienia w świecie, zwłaszcza jego sensu i konsekwencji etycznych

teizm

(gr. *theós* – bóg) wiara w istnienie osobowego Boga, stwórcy świata i jego prawodawcy, który ingeruje w rzeczywistość empiryczną

transcendencja

(łac. *transcendens* – przekraczający) rzeczywistość metafizyczna wykraczająca poza rzeczywistość empiryczną – dostępną zmysłom rzeczywistość materialną

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli i wskaż różnice w pojmowaniu relacji ja–inni w ujęciu Sartre’a i Jaspersa.

Relacje ja–inni w ujęciu J.P. Sartre’a i K. Jaspersa
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jakie znaczenie ma teistyczny (chrześcijański) punkt wyjścia u Jaspersa dla poszczególnych rozstrzygnięć dotyczących relacji ja–inni. Następnie wytłumacz, jaki wpływ ma na nie ateistyczny punkt wyjścia u Sartre’a.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Filozofię egzystencji J.P. Sartre'a i K. Jaspersa łączy m.in

- ☐ przyjęcie religijnej perspektywy pojmowania człowieka.
- ☐ uznanie ludzkiego doświadczenia za indywidualne i subiektywne.
- ☐ uznanie subiektywnego doświadczenia ludzkiego za podstawę człowieczeństwa.
- ☐ przyjęcie ludzkiej podmiotowości za punkt wyjścia refleksji filozoficznej.

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj filozofom charakterystyczne elementy ich myśli.

Jean-Paul Sartre

Karl Jaspers

wolność

miłość

samotność

odpowiedzialność

bliskość

komunikacja

Ćwiczenie 3

Egzystencjalizm teistyczny od egzystencjalizmu ateistycznego różni stosunek do

☐ subiektywności ludzkich doświadczeń.

☐ indywidualności człowieka.

☐ ludzkiej podmiotowości.

☐ istnienia transcendencji.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj do odpowiednich zbiorów elementy charakterystyczne dla egzystencjalizmów Sartre'a i Jaspersa.

Karl Jaspers

samotność wśród innych

współistnienie z innymi

Jean-Paul Sartre

człowiek sam decydujący, czym (kim) jest

człowiek określający siebie w więzi z Bogiem oraz innymi

egzystencjalizm teistyczny

egzystencjalizm ateistyczny

Ćwiczenie 5

Uzupełnij tabelę kluczowymi pojęciami w poglądach omawianych filozofów.

pozycja wśród innych, relacja z innymi, konsekwencje relacji z innymi

	J.P. Sartre	K. Jaspers
pozycja wśród innych		
relacja z innymi		
konsekwencje relacji z innymi		

Kim jest inny dla mnie w rozumieniu J.P. Sartre'a? Odpowiedz, interpretując fragment jego tekstu.

((Jean-Paul Sartre

Egzystencjalizm jest humanizmem

Człowiek, który osiąga świadomość siebie samego wprost przez „cogito”, odkrywa również wszystkich innych ludzi i odkrywa ich jako warunek swego istnienia. Dochodzi do zrozumienia, że może być tylko takim (w znaczeniu, w jakim się mówi, że ktoś jest dowcipny, zły czy zazdrosny), jakim go inni ludzie poznają i uznają. Aby mógł znaleźć jakąkolwiek prawdę o sobie, konieczne jest, by przeszedł przez pojęcie drugiego człowieka. Drugi człowiek jest nieodzowny tak dla mego istnienia, jak i dla mego poznania siebie samego.

Źródło: Jean-Paul Sartre, *Egzystencjalizm jest humanizmem*, tłum. A. Rudzińska. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 443-444.

Kim jest inny dla mnie w rozumieniu K. Jaspersa? Odpowiedz, interpretując fragment jego tekstu.

((Karl Jaspers

Wprowadzenie do filozofii

Ani cierpienie wywołane brakiem komunikacji, ani jedyna w swoim rodzaju satysfakcja płynąca z komunikacji autentycznej nie wprawiałyby mnie w tak głębokie przejęcie filozoficzne, gdybym mógł upewnić się o prawdzie w absolutnej samotności. Ale jestem tylko z innym człowiekiem – sam jestem niczym.

Źródło: Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. A. Wołkowicz, Wrocław 1995, s. 17.

Ustal, czym się różni intersubiektywność od komunikacji w tekstach J.P. Sartre'a i K. Jaspersa. W tym celu zinterpretuj poniższe fragmenty.

((Jean-Paul Sartre

Egzystencjalizm jest humanizmem

Odkrycie mego własnego wnętrza odkrywa mi jednocześnie wnętrze innego człowieka, który jest wolnością postawioną wobec mnie, wolnością, której myśl i wola może mnie bądź aprobować, bądź mi się przeciwstawiać. Odkrywamy oto w ten sposób świat, który nazwiemy intersubiektywnością, a w tym świecie człowiek decyduje sam, czym jest on i czym są inni.

Źródło: Jean-Paul Sartre, *Egzystencjalizm jest humanizmem*, tłum. A. Rudzińska. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 444.

((Karl Jaspers

Wprowadzenie do filozofii

Pewność właściwego bytu daje tylko taka komunikacja, gdzie moja wolność współistnieje z inną wolnością w bezpardonowym zderzeniu, gdzie zwykłe obcowanie z drugim człowiekiem jest tylko wstępem, zaś w sprawach zasadniczych obie strony stawiają sobie najwyższe wymagania, radykalnie się nawzajem kwestionując. Dopiero w komunikacji urzeczywistnia się wszelka inna prawda, tylko tu jestem sobą, zamiast pędzić życie, zaczynam je spełniać.

Źródło: Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. A. Wołkiewicz, Wrocław 1995, s. 17.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Egzystencjalistyczne koncepcje relacji między ludźmi K. Jaspersa i J.P. Sartre'a

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

5) analizuje fragmenty następujących tekstów: Wprowadzenie do filozofii Karla Jaspersa (rozdz. 2 Źródła filozofii) oraz Egzystencjalizm jest humanizmem Jean-Paula Sartre'a.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Przedstawisz nurty egzystencjalizmu (ateistyczny i teistyczny) reprezentowane przez J.P. Sartre'a i K. Jaspersa.
- Przeanalizujesz fragment tekstu *Egzystencjalizm jest humanizmem* J.P. Sartre'a.
- Przeanalizujesz fragment *Wprowadzenia do filozofii* K. Jaspersa.
- Porównasz koncepcje filozoficzne Sartre'a i Jaspersa pod kątem relacji ja–inni.

Cele operacyjne. Uczeń:

- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów;
- identyfikuje różne problemy etyczne, rozważa je z punktu widzenia różnych stanowisk i nurtów filozoficznych na własnych przykładach;
- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- śniegowa kula.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Egzystencjalistyczne koncepcje relacji między ludźmi K. Jaspersa i J.P. Sartre’a”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji oraz jej cele. Określa wiążące dla uczniów kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, po wyświetleniu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem. Jeśli większość uczniów nie przeczytała tekstu, nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną wprowadzającą w temat.

Faza realizacyjna:

1. **Śniegowa kula.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą poszukiwać odpowiedzi na pytanie: *Jaki według egzystencjalistów jest stosunek człowieka do człowieka?*. Mówi, że uczniowie będą pracowali metodą kuli śniegowej:
 - a. najpierw indywidualnie opracują odpowiedź na zadane pytanie,
 - b. potem połączą się w pary, porównają swoje propozycje i spiszą na osobnej kartce listę swoich wspólnych rozwiązań,
 - c. następnie uczniowie zgromadzą się w czwórkach i w podobny sposób skonfrontują swoje stanowiska, a zebrane rozwiązania zapiszą na nowej kartce,
 - d. w dalszej części uczniowie połączą się w jeszcze liczniejsze grupy, aż wobec postawionego problemu wypowie się cała klasa. Wszystkie uzgodnione na forum całej klasy odpowiedzi wraz z argumentami zostają zapisane na tablicy.Po wykonaniu zadania i ustaleniu wspólnie przez uczniów rozwiązania/odpowiedzi nauczyciel weryfikuje ją i w razie potrzeby uzupełnia.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”, a następnie odczytuje polecenie: *Zapoznaj się z mapą myśli i wskaż różnice w pojmowaniu relacji ja–inni w ujęciu Sartre’a i Jaspersa.* Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla treść ćwiczeń nr 4–5. Uczniowie rozwiązują je indywidualnie, a następnie omawiają odpowiedzi na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie w parach wykonują ćwiczenie nr 6. Następnie wybrani lub chętni uczniowie udzielają odpowiedzi na forum klasy.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 7–8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Walczak P., *Metody aktywizujące w nauczaniu filozofii*, w: „Analiza i egzystencja” 10 (2009).
- Bakewell S., *Kawiarnia egzystencjalistów. Wolność, Bycie i koktajle morelowe*, tłum. A. Paszkowska, Warszawa 2018.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.